צוות "מורשת אקסודוס" – חדשות ועדכונים מספר 25 - 12/2020

1. שלט הנצחה ל-3 מעפילי אקסודוס שלא זכו לקבר ישראל בחיפה (בית העלמין חוף-הכרמל)

(סוף אירוע הסרת הלוט משלט ההנצחה. זר משפחת אקסודוס וזר עיריית חיפה. תמונת חללי אקסודוס במערכות ישראל. צילום : יעל הורוביץ)

שלושה מעפילי אקסודוס וספינות הגירוש לא זכו לקבר ישראל. פולה אברמוביץ' אשר נפטרה בעת הלידה על אקסודוס ונקברה בים התיכון, בנה אשר נפטר 3 שבועות לאחר מכן בבית חולים בעפולה והתינוק אברהם פלוצקר שנפטר מיד לאחד לידתו על אניית הגירוש "אושן ויגור" ונקבר מול חופי ספרד.

ביום שישי 27/11/2020, במזג אויר שהאיר לנו פנים, התכנסו כ-30 מעפילים ובני משפחות לטקס הסרת הלוט מעל שלט ההנצחה לשלושת הנפטרים ולשלושת חללי הקרב על "אקסודוס" : צבי יעקובוביץ', מרדכי בומשטיין וביל ברנשטיין. הוקראו קטעים מיומנים לזכרו של כל אחד מהמונצחים על השלט. אהרן דישון הקריא על חברו צבי יעקובוביץ', עופרה להב הקריאה על מרדכי בומשטיין שאימה, מרים, הורידה אותו מהאנייה והייתה לצידו בשעותיו האחרונות. אריה איתמר הקריא קטע ממכתבו של ביל ברנשטיין למשפחתו. איילת ארונוביץ' וציפי פורטנוי סיפרו על פולה אברמוביץ' ובנה התינוק. מרגש במיוחד היה הסיפור על התינוק שנפטר בלידה על "אושן ויגור". איתור המשפחה היה קשה עקב השם השגוי שהופיע בעיתונות התקופה וטעות קטנה ברשימת השמות שפירסם מאיר שוורץ, מפקד "ההגנה" על "אושן ויגור". חוה אורן, אחותו של התינוק שנולדה להוריה כבר בישראל, הקריאה את הכתבה בעיתונות שסיפרה על טקס קבורתו. יצחק גנוז, מעפיל ומדריך קבוצה על האנייה, קרא קטע מספרו "כיסופים וסער" המספר על האירוע הטרגי וסיים במילותיה של טובה, אמו של התינוק : "מלאה עליתי על אקסודוס וריקם השיבני אלוקים...". על השלט מופיעים 2 קטעים משירו של נתן אלתרמן "העם ושליחו" אשר כתב לזכרו של תינוק זה ופורסם במסגרת "הטור השביעי" בעיתון "דבר". את הטקס ליווה בנגינת מפוחית מעפיל אקסודוס דב קפלן.

איציק רוזמן סיכם במילים : "אני מרגיש שמדי יום ביומו אנו ממלאים את צוואתם של הורינו בתוכן יחיד ומיוחד".

זו הזדמנות להודות שוב לפז קורקוס על עיצוב השלט ולחיים "לדרמן שלטים" על הביצוע. שניהם ממשפחת אקסודוס.

כתבת עיתון "חי-פה", יעל הורוביץ, המקפידה להשתתף בכל אירועי המורשת ומתמחה גם בכתיבת סיפורי חיים בעיקר לדור שהקים את המדינה, השתתפה בטקס. כמה שעות לאחר מכן כבר פורסמה הכתבה המרגשת אודות הטקס.

הכתבה על הטקס ניתנת לצפייה בקישור : https://haipo.co.il/item/242228

2. **הרצאה ב"זום" – סיפורו של אריה איתמר, מעפיל אקסודוס וחבר צוות המורשת.**

אריה איתמר יספר ב"זום" את סיפורו וסיפור משפחתו ב"בריחה" ועל "אקסודוס" ביום שני 7/12/2020 בשעה 17:00, בפורום nursing zoom.

הקישור : https://us02web.zoom.us/j/86735596959 (אין צורך בסיסמא).

3. **"בולק" – המתורגמן – הלך לעולמו.**

"בולק" בשער אחד ממחנות הגירוש בגרמניה

בנימין גרושקה, "בולק", והידוע לכל בכינויו "המתורגמן", הלך החודש לעולמו.

אמנם בולק לא היה מעפיל אקסודוס אולם פעילותו במחנות הגירוש בגרמניה, כאשר "תירגם" לפי הבנתו את הודעות הבריטים הבריטים, הייתה חוויה מיוחדת למעפילים רבים וסיפורים על כך מופיעים בזיכרונותיהם.

בסיום כל תרגום היה מוסיף באידיש "לא עם א" והמעפילים ידעו שהוראת ההנהגה היא לא לציית להוראה זו של הבריטים.

סיפר המעפיל אברהם מנור :

אני נזכר בחיוך איך אנחנו, הילדים, היינו "מתגלגלים" מצחוק כשהוא היה עובר במחנה ומכריז ברמקול:

"אלע יידן געיען זיך רעגיסטרירן. לא מיטן אלעף".

(כל היהודים הולכים להירשם. לא באלף רבתי).

ועוד הוסיף אברהם : מאחר ואף לא הלך להירשם,

אז למחרת הוא הכריז שכל היהודים הולכים להירשם כמו שהלכו אתמול...

רוית ישראל הוסיפה : אמי הייתה מספרת כי בין ההודעות שהיה מתרגם היה מכניס חדשות מהארץ...

4. **שיתוף פעולה עם קרן אח"י – מנהיגות בעשייה.**

קרן אח"י לזכרם של סרן עודד חי שנפל במלחמת העצמאות ושל סא"ל אמיר מי-טל שנפל בלבנון הוקמה ע"י עודד סרוקה במטרה להיות בית לנוער בסיכון וחיילים בודדים בעיקר בנושאי הכשרה והעסקה.

מזה מספר חודשים מקיימת הקרן שיתוף פעולה עם צוות המורשת. במסגרת מסע ההצדעה לחייל הבודד "משואה ועקירה לתקומה" שנערך בחודש אוקטובר, ובו השתתף חבר צוות המורשת אריה איתמר שהרצה גם על תנועת "הבריחה" וסיפר את סיפורו האישי המשולב בסיפורה של אקסודוס.

בסיום המסע הוחלף ראש המצבה על קברו של מעפיל אקסודוס דוד בוגייביץ ז"ל ובתאום עם משרד הביטחון הוסיפו את הכיתוב: "מהשואה ואקסודוס– הדריך במעברה ושירת בסיירת גולני. בהצדעה !".

הקרן הקימה כפר לחיילים הבודדים בפרדס-חנה ומקיימת פעילויות שונות ברחבי הארץ, בחלקן השתתפו איציק רוזמן ואריה איתמר.

משפחת אקסודוס לדורותיה מוזמנת להצטרף למסורת השנתית של אח"י ולהשתתף במסע ההצדעה הרביעי לחייל הבודד – משואה ועקירה לתקומה אשר אמור להתקיים בתאריכים 08-09/04/2021 בו תתחיל מסורת שנתית של : "מצעד החיים הישראלי ".

על פעילויות הקרן אפשר לקרא באתר האינטרנט : http://www.achai.org.il/

5. **המפקד הבריטי על "ראנימד פארק" מספר על מעפילי אקסודוס.**

ד"ר יעקב ניר עומד לפרסם ספר אשר יעסוק בעלייה ב' מנקודת מבט בריטית. במסגרת מחקרו הוא נחשף למסמך אשר פורסם בידיעון שהוציאה מפקדת הכוחות הבריטיים בארץ-ישראל. הידיעון בו הופיע המסמך פורסם זמן קצר לאחר ששלושת אניות הגירוש הגיעו לגרמניה (ספטמבר 1947).

הקצין הבריטי, המשתייך ל"כלניות", מתאר אירועים מה"ראנימד פארק" ומוסיף גם פרשנויות ודעות על היהודים, הציונות והמעפילים.

כמו שאומר המתרגם, ד"ר יעקב ניר, זו עדות לא קלה לנו אולם מן הראוי לחשוף מסמך זה למתעניינים.

המסמך בכותרת "הבריטים על אקסודוס" מצורף למייל זה.

6. **<u>סידרת הרצאות על תנועת "הבריחה" במכון "אייבשיץ" ללימודי השואה.</u>**

מכון "אייבישיץ" ללימודי השואה, בשיתוף "עמותת מורשת הבריחה", ערך סידרת הרצאות העוסקות בהיבטים שונים של תנועת "הבריחה". פרסום בנושא מצורף למייל זה.

7. **<u>אלבום "הבריחה"</u>**

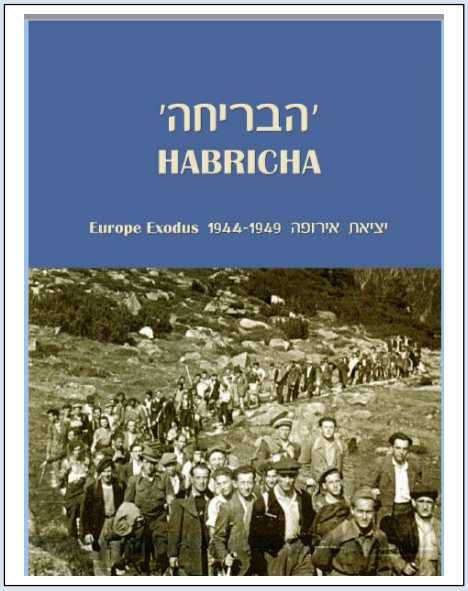

עמותת "מורשת הבריחה" הפיקה אלבום מהודר בין למעלה מ-100 עמודים המכיל תמונות והסברים בעברית ובאנגלית המספר את סיפורה של התקופה בין השואה לתקומה.
בסוף האלבום יש דפים ריקים בו יכול כל אחד לרשום את סיפורו האישי והמשפחתי למען הדורות הבאים.
ניתן לקבל את הספר תמורת תמורה לעמותה בסך 100 ₪ באיסוף עצמי (רמה"ש / חיפה / כפר-סבא / הרצליה / רעננה / פ"ת / גוש שגב / כוכב יאיר)
או 125 ₪ במשלוח בדואר.
<u>פרטי חשבון הבנק:</u>
בל"ל סניף 949 חשבון מספר 48931624 "עמותת מורשת הבריחה".
לציין בהערות "אלבום הבריחה".
(להעביר במייל חוזר את צילום ההפקדה והכתובת למשלוח)
התרומה מוכרת לצרכי מס לפי סעיף 46.

8. **<u>קובץ מעפילים וסיפורי משפחות באתר מורשת אקסודוס.</u>**

כפי שבודאי שמתם לב בידיעונים קודמים שהפצנו, המידע בקובץ המעפילים שאנו בונים עוזר לחיבורים רבים בין אנשים, ולא את כל הסיפורים אנו מפרסמים.
(אגב, אפשר להזמין הרצאה על הסיפורים הקטנים מאחורי איתור השמות לקובץ המעפילים).
לכן חשוב לנו מאד לעדכן את כל הפרטים האפשריים אודות מעפילי אקסודוס (לא רק שמות !).
באתר האינטרנט שלנו www.exodus-1947.com נמצאת רשימת המעפילים המעודכנת מדי מספר חודשים וכן סיפורי משפחות כפי שנשלחו אלינו. אנו מבקשים שוב לשלוח אלינו סיפורי משפחות, כולל תמונות ומסמכים, וכן עדכוני פרטים על מעפילי "אקסודוס" (אם לא שלחתם בעבר).
כל פרט וכל סיפור חשובים לשימור המורשת.
הקישור ישירות לרשימת המעפילים באתר : https://www.exodus-1947.com/copy-of
אפשר לשלוח במייל חוזר או דרך אתר האינטרנט www.exodus-1947.com
מסמך עם הפרטים הנדרשים מצורף למייל זה (הפרטים באתר מעודכנים ל-03/2020).

8. **<u>מימון הפעילויות</u>**

כל פעילותינו נעשות בהתנדבות מלאה אולם מדי פעם אנו נדרשים להוצאות לקיום האירועים. נשמח לעזרה בתרומות ובגיוס הכספים.
<u>פרטי חשבון הבנק לצורך תרומות: בל"ל סניף 949 חשבון מספר 48931624 "עמותת מורשת הבריחה".</u>
<u>לציין בהערות "עבור מורשת אקסודוס". **התרומה מוכרת לצרכי מס לפי סעיף 46.**</u>

* כל הידיעונים נמצאים באתר צוות המורשת תחת הלשונית "חדשות צוות שימור המורשת"

חובתנו להעלות על נס, לשמר את מסורת אקסודוס ולהעבירה דורות הבאים !
תנו יד למשימה חשובה זו !

צוות מורשת "אקסודוס"

אריה איתמר ציפי פורטנוי יצחק רוזמן יעקב וימן איילת ארונוביץ' צבי חטקביץ יפה פס מנחם שפי רפי ברום דניאל לוי

אתר : www.exodus-1947.com פייסבוק : "מורשת אקסודוס"
מייל : exodus1947.2017@gmail.com

ידיעון דו- שבועי היוצא ע"י מפקדת הכוחות הבריטיים בארץ ישראל

(wo 275/64. 11 October 1947) (לתקופה 27 בספטמבר ל- 10 באוקטובר 1947)

הערת מערכת הניוזלטר הבריטי : זהו הסיפור הראשון והעדות מתוך ספינות הגירוש של אקסודוס אשר הובילו 4,500 פליטים בלתי-חוקיים אשר ניסו להגיע לארץ ישראל (במקור Palestine) ב'פרזידנט וורפילד' (שנקראה לאחר מכן 'אקסודוס 1947').
זוהי עדות ממקור ראשון אודות היחסים עם הבריטים באוניות אלה. להלן הדיווח :

"כקצין המשתייך לדיביזיה המוטסת השישית *[ה'כלניות' כפי שכונו ע"י הישוב]* באחת האוניות אשר העבירו את המעפילים, היא ה-Runnymede Park , מאוד הופתעתי כאשר חזרתי לא"י לראות חוסר ההבנה אצל גורמים רבים, והסיבות שבעטיין גורשו, וכן גם מה קרה משך אותם שמונת השבועות בהם המעפילים היו באוניה.

אי-ההבנה המקורית הינה אודות ה"פליטים" עצמם – איזה בני אדם הם היו וכיצד התנהגו.

יש לזכור כי כולם היו 'עקורים'. כיהודים – זו חשיבות משנית.

"המקלט היחיד שלהם"

כמות אלפים עקורים רבים אשר לא עזבו את המחנות בגרמניה, ושבינתיים אינם מתכוונים לעזוב מחנות אלה בגרמניה, כי עיקר שאיפתם למצוא אי-שם מקום לחיות בו מחוץ לאירופה, מקום אליו יוכלו להגיע מיד ובו יוכלו לחיות בביטחון מפרוץ מלחמה נוספת.

הם שאפו להגיע לא"י כי היה זה המקום היחיד שהוצע להם. ללא כל מתיחת הדמיון לא ניתן לכנותם בשם 'ציונים'.

זה נכון כי אפילו הטיפש שביניהם מצטט וטוען לגבי א"י שהובטחה בתנ"ך, אולם זה די ברור כי הם עצמם אינם מאמינים בכך. שעה שראו שאינם משכנעים, הודו כי בסך הכל מחפשים בית, ויעשו הכל על מנת להשיג זאת.

העובדה הינה כי לכולם נאמר מה לומר ולצטט את דברי ה mumbo-jambo -הפוליטיים, העיקר שזה יסיע להגיע לא"י. לאף לא אחד מהם ישנה אמונה בדיבורים מכל סוג שהוא.

"אנחנו חייבים להגיע לא"י, ואכן נלך. נילחם, אין לנו מה להפסיד". זוהי ההצהרה הפוליטית שלהם. שמעתי זאת מהם שוב ושוב ולבסוף נאלצתי לבקשם שלא לחזור על זה.

השיטות הנאציות

זוהי אמונתם, כוח אלים, חוקי הג'ונגל. אינך יכול להאשים אותם ; באותן נסיבות היית נוהג באופן דומה. הם נעולים על שנאה ותוקפנות מאחר שלא נותר להם דבר להאמין בו. משך שש שנים חיו במחנות השמדה נאציים ולמדו לשנוא את 'המגף' *[של השליט]*, אבל באופן פרדוקסלי, כדי להעריך את מי שנמצא בו.

העלנו על הספינה ארגון נאצי קטן – ובו אנשי-זרוע, קבוצה של "מנהיגים" (במקור : Führers) אשר הוכתרו ע"י היטלר בעצמו, או כך כינינו אותם. בשמונת השבועות אשר דנתי איתו איבדתי את הקשר ולא יכולתי להבחין בין Rosmanלבין ה'חפץ' האמיתי, אלא בהבדל אחד – היטלר היה שחור, ורוזמן היה אדום – כוונתי לשפמים שלהם. *[ההשוואה למינוי ע"י היטלר הינה שנאה לשמה].*

מרדכי (כפי שיכולתי להכיר אותו) היה הפנאטי מה'טקסט-בוק' – פקעת עצבים, אשר מצמץ שעה שדיבר איתך, נמוך, מבטים חסרי משמעות, לא מרוצה מחייו הפרטיים (מכה נשים) וכך גם דעותיו הפוליטיות.

רוזמן היה אוסף אנשים בקביעות ל"קונצרט"–שירה פוליטית קבוצתית, שלאחריה היה נאום פוליטי, שלו עצמו כמובן. ניתן היה לראותו נואם ב'אולם' שעה שמזג האוויר איפשר זאת, ודבריו תורגמו מגרמנית.

שעה ש'התחמם' מעבודתו עיניו הפכו זגוגיות ושערו פרוע, זרועותיו התנופפו באוויר, ברור שאמר להם שסבלנותו פקעה. היה זה מחזה אשר הסעיר את הבריטי, אולם ללא ספק עבור העקורים היה זה מענה לכל שאלותיהם.

"הם יהרגוני"

דיבורו בדרך כלל ודבריו היו שקטים. אף לא אחד יוכל להשיב לך אפילו לבעיה האדמיניסטרטיבית הפשוטה ביותר טרם התייעצת איתו, והיה זה אסון אם לא נכנעת לו.

מספר ימים לאחר שהפלגנו מחיפה קיבלנו את הטעם הראשון של הארגון איתו היה לנו עסק. יהודייה אשר סייעה בעבודת בית החולים, ואשר ידעה שפות רבות הייתה לעזר רב לקצין הרפואה כאשר הסבירה לו את בעיות המטופלים שהגיעו למרפאה, באה יום אחד מזועזעת.

היא הצהירה שאינה יכולה לעבוד יותר בבית החולים, מאחר ש"הם" מאשימים אותה בשיתוף פעולה. ובאם עדיין תמשיך ותעבוד בשעה 11 *[של אותו יום]* יחסלו אותה. היא הייתה אישה מבוגרת, פניה חרוצות סבל, הייתה קשה כמסמר, ולמרות תכונותיה אלה עדיין רעדה מפחד.

"אם הם ציוו עלי לא לעבוד, לא אעבוד. הם יהרגוני. אינך מבין. אתם יכולים להגן עלי על גבי הספינה – אבל הם יהרגוני לאחר מכן. אני חייבת לעזוב".

נאלצנו להסכים איתה. כך שהיא עזבה, ובקושי נראתה על הסיפון, וכן גם נמנעה באופן מובהק שלא לדבר עם אף אחד מאיתנו, קצין או חייל פשוט, ואף לא ענתה כאשר פנו אליה.

מבצע הצלה

בפורט דה בוק זה היה זהה. הצגה גדולה נערכה ע"י כל ה"פליטים" אשר יכולים היו לרדת בחוף באם רצו. לכן היה צורך שבכל שלושת האוניות (Runnymede Park, Ocean Vigour and Empire Rival) יוכן מרכז בבית החולים למטרה זו, כך שכל מי אשר שואף לרדת בחוף יוכל להצהיר שהוא חולה וכך לא להיות נקרע לגזרים.

ואכן ב'רנימיד פארק' כל אלה שירדו עברו דרך בית החולים, ואני סבור שכך גם היה בשאר שתי האוניות. אחד היורדים מה'אושן וויגר' שב עם אשתו לאולם על מנת לקחת את שארית מטלטליהם ולא חשש לעובדה שהסוד יתגלה. אלמלא קצין ועשרה חיילים בכובעי פלדה ואלות היו יורדים אליהם, אין ספק שהזוג החף מפשע היה מחוסל ע"י אלה שזה היה תפקידם. למרות זאת הם הותקפו בקופסאות 'bully' *[הלא זה ה'בוליביף' המפורסם בקופאות בצורת תיבה אשר אפילו צה"ל השתמש בו בשנותיו הראשונות]*, וכך הם ניצלו בעזרת הקצין וחייליו.

התקיפה של זוג חף מפשע זה הייתה קשה להסברה לעיתונות; אולם לאחר זמן לא רב הסתבר כי היו דברים בגו. נודע לנו כי שנתיים לפני כן הם היו סוכני גסטפו, וכי הפליטים ידעו כל זאת ועל אף כל זאת הם הסכימו לקחת אותם ב'פרזידנט וורפילד' רק על מנת לערוך איתם חשבון שעה שיגיעו לקצה המסע. קשה להאמין לסיפור הזה. ללא ספק, שלו אפילו אחד מהפליטים על הסיפון היה יודע את קשריהם עם הנאצים היו מיד קורעים אותם לחתיכות.

הדבר חזר על עצמו גם בהמבורג. טרם עגינתנו הגיעו מנהיגי הקבוצה ובקשו להודות לחיילי-הליווי על הכל. אין להם דבר ומריבה על החיילים הבריטים, והם רק מהללים אותם. הם ילחמו בהמבורג מאחר שהם מחויבים. הודעה זו הועברה מכל הנוסעים. דבר זה נאמר לנו בקביעות ע"י יחידים לכל אורך ההפלגה. אם יסרבו פקודה יענשו לאחר מכן. הידידות וההבלגה של המלווים עשו עליהם רושם כה רב
עד כדי כך שהרגשנו נבוכים, ואני משוכנע שמחשבת הפליט הייתה - באם יסרב לרדת החיילים לא יכריחו אותו.

מעולם לא הבינו אותנו

בימים האחרונים של ההפלגה, הזקיפים נשאלו בהתמדה באם הם ילחמו. תשובותיהם אפשרו לדמיין תריסר סוגי זוועות, אולם לתשובותיהם המגוחכות יכולת לראות על פני הפליטים כיצד תרגמו זאת בדרכים שונות. איני סבור שאי פעם הצלחנו כל כך לבלבלם שכביכול אנו מתכוונים להורידם בהמבורג בכוח. הם פשוט לא הבינו אותנו. מעולם לא הבינו אותנו.

בתחילת ההפלגה נשאלתי: "אנו יודעים שהחיילים הבריטים שונאים אותנו; מדוע הם משחקים עם הילדים ומכבדים אותם בסוכריות? איננו מבינים".

פעמים רבות נשאלתי שאלה זו גם לאחר מכן. אכן הדבר הביך אותי, כאן הייתה ללא ספק התעמולה הבוטה של הסוכנות היהודית בעיוות העובדות. *[וכאן משיב בציניות]*: אין לי כל צל של ספק כי ההתנהגות ה'הומנית' נבעה מבית מדרשה של התעמולה הבריטית השטנית...

על חשבון בריטניה

אנו יכולים להאשים את הסוכנות היהודית (או לחלופין את ההגנה – הם עובדים יחדיו) בכך שמנצלים אומללות אנושית למטרותיהם הפוליטיות, ובאופן גלוי נוקטים להשתמש בה. אולם הייתה זו ממשלת צרפת אשר אפשרה את ה- Exodus הזו, כמו רבות אחרות.

הנציגים הצרפתים ממש לא שתפו פעולה כאשר הגענו לפורט דה בוק, והיו מוכנים להסכים שצרפת הייתה קשורה ב'ניקוי אביבי' *[כנראה מונח ידוע]* על חשבון בריטניה.

הם שואלים מדוע צרפת מאפשרת לעקורים יהודים לעבור בשטחה, והמשטרה הצרפתית אינה בודקת את תנועת העקורים, עד עצם היום הזה. צרפת, לו רק רצתה, יכולה הייתה לעצור זרם זה של הפליטים היהודים.

הערות המתרגם:

כך מסתימת העדות. זו עדות לא קלה, לנו, שאף אם נרצה לא נוכל להיות אובייקטיבים מאחר שהתרגלנו שהבריטים תמיד היו הרעים, ואנחנו הצודקים. נכון שבחלק מהגדרותיו הקצין הבריטי השווה והגזים. אבל לא יזיק לנו לראות את התמונה גם מהצד השני, זה של האויב. ובאם מי מכם נפגע, אין זו אשמתי. סברתי כי מן הראוי לחשוף דו"ח זה בפני המתעניינים.

ד"ר יעקב ניר

מתוך ספר שעומד לצאת לאור בשם "עליה ב', בין השנים 1933-1949 מנקודת מבט בריטית"